

PRAVO NA
**BESPLATNU
PRAVNU POMOĆ
ŽRTAVA RODNO
ZASNOVANOG
NASILJA**
U SRBIJI U TOKU
2020. GODINE

PRAVO NA BESPLATNU PRAVNU POMOĆ ŽRTAVA RODNO
ZASNOVANOG NASILJA U SRBIJI U TOKU 2020. GODINE

PRAVO NA BESPLATNU PRAVNU POMOĆ ŽRTAVA RODNO ZASNOVANOG NASILJA U SRBIJI U TOKU 2020. GODINE

Izdavač:

Komitet pravnik za ljudska prava – YUCOM
Kneza Miloša 4, 11103 Beograd
www.yucom.org.rs

Za izdavača:

Katarina Golubović

Autori:

Milena Vasić
Milan Filipović

Tiraž: 100

Štampa:

Dosije studio

Ambasada Republike Češke
u Beogradu

Ova publikacija je nastala u okviru projekata „Jačanje pristupa pravdi za žrtve nasilja nad ženama“, koji se sprovodi u okviru programa Transformacione saradnje koji finansira Ministarstvo spoljnih poslova Republike Češke. Stavovi izneti u ovoj publikaciji ne odražavaju nužno stavove Ministarstva spoljnih poslova Republike Češke.

PRAVO NA
BESPLATNU
PRAVNU POMOĆ
ŽRTAVA RODNO
ZASNOVANOG
NASILJA
U SRBIJI U TOKU
2020. GODINE

Autori:

Milena Vasić
Milan Filipović

SADRŽAJ

1.	UVOD I METODOLOGIJA	7
1.1.	Pristup pravdi i besplatna pravna pomoć	7
1.2.	Pružaoци besplatne pravne pomoći	8
1.3.	Žrtve rodno zasnovanog nasilja kao korisnici besplatne pravne pomoći	9
1.4.	Preporuke međunarodnih tela	11
1.5.	Metodologija istraživanja	12
2.	ODGOVORI JEDINICA LOKALNIH SAMOUPRAVA	15
2.1.	Pravna pomoć – opšte	15
2.2.	Pravna pomoć – nasilje u porodici (pitanja i odgovori JLS)	17
2.3.	Analiza odgovora jedinica lokalne samouprave i nedostaci uočeni u praksi	19
3.	NEVLADINE ORGANIZACIJE KAO PRUŽAOCI BESPLATNE PRAVNE POMOĆI	25
4.	BESPLATNA PRAVNA POMOĆ I NASILJE NAD ŽENAMA ZA VREME VANREDNOG STANJA I EPIDEMIJE COVID-19	29
5.	ZAKLJUČAK	33

1

1. UVOD I METODOLOGIJA

1.1. Pristup pravdi i besplatna pravna pomoć

Pravo na pristup pravdi predstavlja kako osnovno ljudsko pravo, tako i sredstvo kojim se štite povrede drugih ljudskih prava. Ono proizilazi iz potrebe da se određena prava građanki i građana dosledno priznaju, da osim „na papiru“, u formi propisa koji reguliše određeno pravo, njihovo ostvarivanje bude moguće i u praksi. Jedna od osnovnih komponenata prava na pristup pravdi jeste pravo na pravnu pomoć koje je često, zbog visine troškova advokata, nedostupno najranjivijim grupama. Tamo gde nema zaštite ljudskih prava, marginalizovane grupe su često izložene zloupotrebama i suočavaju se sa značajnim izazovima u ostvarivanju svojih prava. Najveću marginalizovanu grupu u Srbiji čine žene. U okviru ove grupe izdvajaju se brojne kategorije višestruko marginalizovanih žena – ekonomski i socijalno ugrožene žene, žene pripadnice nacionalnih manjina, žene sa invaliditetom, pripadnice LGBT populacije, žene koje pripadaju verskim manjinama, itd.

Srbija je 2018. godine donela Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći¹ koji je počeo da se primenjuje 1. oktobra 2019. godine. Ovo je prvi put, posle dugogodišnje borbe nevladinih organizacija za donošenje zakona, da se ova materija reguliše jednim zakonom. Do donošenja zakona, gotovo kompletna pravna pomoć za najugroženije društvene grupe oslanjala se na nevladine organizacije, sa retkim izuzecima u sudskoj praksi kada su najsiromašniji građani dobijali pravnu pomoć od suda, pri čemu je ekonomska ugroženost građana bila jedini kriterijum za dodeljivanje ove vrste pomoći. Donošenjem zakona, u burnoj javnoj raspravi koja je pratila njegovo donošenje, većina sugestija nevladinih organizacija sa dugogodišnjim iskustvom besplatne pravne po-

1 Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći ("Sl. glasnik RS", br. 87/2018)

moći, nije bila uvažena, pa je i položaj organizacija civilnog društva u ovom zakonu ostao donekle nerazjašnjen. Posledice zakonskih nedorečenosti direktno se reflektuju na najmarginalizovanije društvene grupe jer su dojučerašnji pružaoci besplatne pravne pomoći suočeni sa strahom od mogućnosti prekršajnog kažnjavanja ili disciplinskog kažnjavanja u advokatskoj komori.

1.2. Pružaoci besplatne pravne pomoći

Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći članom 9 definiše pružaoce besplatne pravne pomoći:

Besplatnu pravnu pomoć pružaju advokatura i službe pravne pomoći u jedinicama lokalne samouprave.

Udruženja mogu pružati besplatnu pravnu pomoć samo na osnovu odredbi zakona koji uređuju pravo azila i zabranu diskriminacije.

Besplatnu pravnu pomoć u ime udruženja pružaju advokati.

Besplatnu pravnu pomoć u službi pravne pomoći u jedinici lokalne samouprave ili u ime udruženja mogu pružati diplomirani pravnici, samo u okviru ovlašćenja koja su diplomiranim pravnicima određena zakonom kojim se uređuje odgovarajući postupak.

Pružaoци besplatne pravne pomoći, a udruženja u okviru ciljeva zbog kojih su osnovana, mogu da pružaju opšte pravne informacije i popunjavaju formulare, kao oblike besplatne pravne podrške.

Jedinica lokalne samouprave može organizovati zajedničku službu besplatne pravne pomoći sa drugim pružaocem, u okviru ovlašćenja koja su tim pružaoциma poverena ovim zakonom, ali ne može na njega preneti pružanje besplatne pravne pomoći u potpunosti.

Iz ovakvog zakonskog teksta ostalo je nejasno da li su udruženja građana ograničena samo na pružanje besplatne pravne pomoći koja se odnosi na slučajeve azila i diskriminacije ili, ukoliko imaju angažovanog advokata, mogu pružati besplatnu pravnu pomoć u onim oblastima koje su definisane njihovim ciljevima u statutu udruženja. Problem naročito produbljuju kaznene odredbe zakona koje predviđaju prekršajne sankcije za pravna i fizička lica koja nisu registrovani pružaoci besplatne pravne pomoći i koja pružaju besplatnu pravnu pomoć suprotno zakonu, čime se dodatno destimuliše rad nevladinih organizacija.

U atmosferi pritiska koji je stvoren prema nevladinim organizacijama, postavlja se pitanje kako je država odgovorila na potrebe za besplatnom prav-

nom pomoći sa kojima se suočavaju žene koje su se godinama oslanjale na specijalizovane organizacije kao pružaoce pravne pomoći i podrške.

1.3. Žrtve rodno zasnovanog nasilja kao korisnici besplatne pravne pomoći

Sam Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći ne izdvaja žene kao posebno ugroženu društvenu grupu.

On propisuje uslove za dobijanje besplatne pravne pomoći na taj način što izdvaja opšti uslov – ekonomsku ugroženost i niz posebnih uslova, kada nije neophodno da tražilac besplatne pravne pomoći ispuni imovinski uslov. Prema ovom kriterijumu, besplatna pravna pomoć može da se pruži ako je reč o:

- 1) *detetu o čijem se pravu, obavezi ili interesu zasnovanom na zakonu odlučuje u postupku pred sudom, drugim državnim organom odnosno organom javne vlasti;*
- 2) *licu prema kome se izvršava mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi ili zaštitna mera obaveznog psihijatrijskog lečenja;*
- 3) *licu prema kome se vodi postupak delimičnog ili potpunog lišenja ili vraćanja poslovne sposobnosti;*
- 4) *licu koje ostvaruje pravnu zaštitu od nasilja u porodici;*
- 5) *licu koje ostvaruje pravnu zaštitu od torture, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja ili trgovine ljudima;*
- 6) *licu koje traži azil u Republici Srbiji;*
- 7) *izbeglici, licu pod supsidijarnom zaštitom ili interno raseljenom licu;*
- 8) *osobi sa invaliditetom;*
- 9) *detetu koje je zaštićeno uslugom smeštaja u sistemu socijalne zaštite;*
- 10) *deci i mladima kojima je prestala usluga socijalnog smeštaja do navršene 26 godine života;*
- 11) *odraslim i starim licima koja su bez sopstvenog pristanka smeštena u ustanovu socijalne zaštite;*
- 12) *licu koje ostvaruje pravo na utvrđivanje vremena i mesta rođenja saglasno zakonu kojim se uređuje vanparnični postupak;*

- 13) *licu koje je pogođeno postupkom prinudnog iseljenja i preseljenja u skladu sa zakonom kojim se uređuje stanovanje.*

Kao što se iz citiranih odredbi zakona može videti, kada je nasilje u pitanju, jedini korisnici koji ne moraju da dokazuju ispunjenost opšteg uslova, odnosno, nedostatak finansijskih sredstava, su oni, odnosno one koje traže zaštitu od nasilja u porodici. Ostali oblici rodno zasnovanog nasilja ne pominju se u zakonu, pa su tako bez garantovane zaštite ostale mnoge žrtve krivičnih dela poput seksualnih delikata, proganjanja ili diskriminacije. Imovinski cenzus je postavljen veoma nisko i zahteva da lice koje je tražilac besplatne pravne pomoći, ispunjava uslove za socijalnu pomoć, ili dečiji dodatak, ili da dokaže da bi zbog plaćanja pravne pomoći iz sopstvenih prihoda u konkretnoj pravnoj stvari ispunilo uslove da postane korisnik prava na novčanu socijalnu pomoć ili na dečiji dodatak. Žrtve drugih oblika rodno zasnovanog nasilja poput seksualnih delikata morale bi, dakle, da dokažu slabo imovinsko stanje da bi im bila pružena besplatna pravna pomoć. Ovde treba imati i u vidu da Zakon o sprečavanju nasilja u porodici², koji se primenjuje u krivičnim postupcima za set krivičnih dela među kojima su i razni oblici rodno zasnovanog nasilja (proganjanje, silovanje, polno uznemiravanje, nedozvoljene polne radnje, itd.), propisuje u članu 30, da žrtve ovih krivičnih dela imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć. Dalje je Zakon o sprečavanju nasilja u porodici ostavio da se ostvarivanje ovog prava uredi posebnim zakonom, što kasnije donet Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći nije uspeo da prepozna.

Pored formalnih zakonskih uslova za ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć, u primeni zakona se za korisnike javljaju i proceduralne prepreke koje predstavljaju formalan uslov da bi se pri jedinici lokalne samouprave besplatna pravna pomoć dobila. Problem predstavlja i sam obrazac zahteva za besplatnu pravnu pomoć koji je veoma složen i razumljiv samo ograničenom krugu građana, budući da su pitanja postavljena u obrascu strogo formalna i drže se rigidne zakonske terminologije, razumljive malom, obrazovanom krugu ljudi. Dodatno, ukoliko lice koje nije korisnik socijalne pomoći ili dečijeg dodatka zahteva besplatnu pravnu pomoć, ono mora da navede veliki broj podataka koji se odnosi na njegovo imovinsko stanje i imovinsko stanje članova porodice. Pitanja su strogo formalna i teško razumljiva širem krugu građana. Izostaje primer odgovora kao ilustracija koja informacija se zahteva od tražioca besplatne pravne pomoći. U praksi, osoba koja ne ispunjava uslov za besplatnu pravnu pomoć po osnovu nasilja u porodici, ili nekog drugog posebnog osnova, mora da potraži pravnu podršku kako bi popunila obrazac, čime se sam postupak ostvarivanja prava na besplatnu pravnu pomoć značajno otežava.

2 Zakon o sprečavanju nasilja u porodici ("Sl. glasnik RS", br. 94/2016)

1.4. Preporuke međunarodnih tela

Komitet za eliminisanje diskriminacije žena, koji predstavlja telo nadležno za vršenje nadzora nad primenom Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena, je 8. marta 2019. godine usvojio i Zaključna zapažanja u vezi sa Četvrtim periodičnim izveštajem o primeni Konvencije (CEDAW/C/SRB/SO/4).

U Zaključnim zapažanjima Komitet je istakao zabrinutost da:

- *restriktivni kriterijumi za pristup pravnoj pomoći u skladu sa Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći ometaju pristup pravdi i isključuju organizacije civilnog društva i univerzitete kao eventualne pružaocce pravne pomoći;*
- *priznavanje žrtava različitih oblika rodno zasnovanog nasilja, osim nasilja u porodici, kao korisnika besplatne pravne pomoći u skladu sa Zakonom o sprečavanju nasilja u porodici, ali ne u skladu sa Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći (2018) može dovesti do uskraćivanja pristupa besplatnoj pravnoj pomoći;*

Komitet je uputio državi Srbiji preporuku da **preispita Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, Zakon o sprečavanju nasilja u porodici sa ciljem da se žrtvama svih oblika rodne diskriminacije, uključujući i ugrožene grupe žena, omogući pristup besplatnoj pravnoj pomoći i omogući različitim akterima, uključujući organizacije civilnog društva i univerzitete, pružanje pravne pomoći.**³

Problem kruga korisnika besplatne pravne pomoći uočio je i GREVIO komitet kao nezavisno ekspertsko telo Saveta Evrope koje nadzire primenu Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici u svom izveštaju iz 2019. godine koji se odnosi na Srbiju⁴, ističući:

„GREVIO postavlja pitanje razlike između žrtava nasilja u porodici koje se u svakom slučaju kvalifikuju za besplatnu pravnu pomoć i žrtava drugih oblika nasilja regulisanih Istanbulsom konvencijom, koje moraju da prolaze dugotrajan proces dokazivanja da ispunjavaju finansijske kriterijume za besplatnu pravnu pomoć. GREVIO podseća na obavezu države da osigura implementaciju Konvencije bez diskriminacije“

3 Zaključna zapažanja u vezi sa Četvrtim periodičnom izveštajem Republike Srbije, Usvojen od strane Komiteta na sedamdeset drugom zasedanju (18. februar - 8. mart 2019). CEDAW/C/SRB/CO/R.4 Str. 4.

4 GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention), Strasbourg 2020. Dostupnona: <https://rm.coe.int/grevio-report-on-serbia/16809987e3>

1.5. Metodologija istraživanja

Kako bismo istražili koliko je pravna pomoć dostupna žrtvama rodno zasnovanog nasilja, postavili smo pitanja jedinicama lokalne samouprave o podnetim zahtevima za besplatnu pravnu pomoć i pruženoj pravnoj pomoći. Pitanja koja smo postavili odnosila su se na:

- formiranje službe besplatne pravne pomoći u jedinicama lokalne samouprave,
- zahteve podnete za besplatnu pravnu pomoć po osnovu zaštite od nasilja u porodici i odluke po ovim zahtevima,
- zahteve koji su se odnosili na oštećene u krivičnim postupcima i odluke po njima,
- rokove odlučivanja o zahtevima i dodatne dokaze koji su traženi, kao i vrstu pružene besplatne pravne pomoći.

Pitanja su se odnosila na pravnu pomoć zahtevanu i pruženu u toku 2020. godine, budući da zbog specifičnosti epidemiološke situacije i virusa COVID-19 posebno osetljive društvene grupe postaju još ugroženije, naročito kada je reč o porodičnom nasilju i restriktivnim merama Srbije u početku epidemije koje su podrazumevale duže ograničenje kretanja građana Srbije.

Podatke smo, osim kroz zahteve za pristup informacijama od javnog značaja jedinica lokalne samouprave prikupljali i u direktnom kontaktu sa žrtvama koje su se javljale Komitetu pravnika za ljudska prava YUCOM i zahtevale besplatnu pravnu pomoć i podršku. Pojedine žene, koje su ispunjavale poseban uslov zaštite od nasilja u porodici, upućivali smo da ostvare pravo na besplatnu pravnu pomoć u jedinici lokalne samouprave i pružali podršku u ovim slučajevima, a druge koje nisu ispunjavale poseban uslov ili zbog potrebe za hitnim reagovanjem, smo uzimali u zastupanje.

2

2. ODGOVORI JEDINICA LOKALNIH SAMOUPRAVA

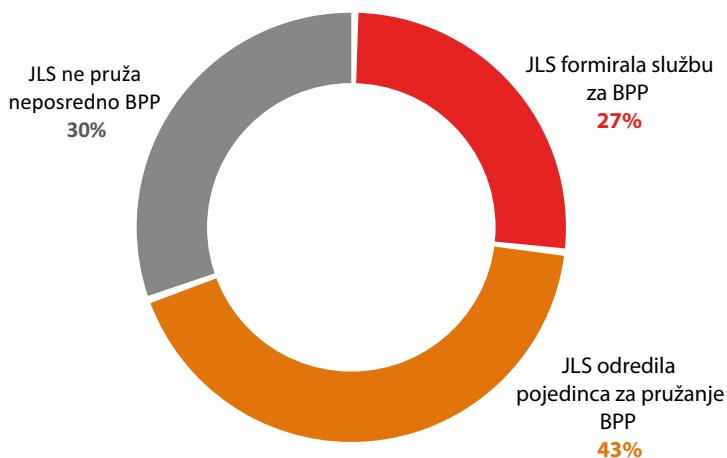
2.1. Pravna pomoć – opšte

Jedinice lokalne samouprave su po Zakonu o besplatnoj pravnoj pomoći bile dužne da do 1. oktobra 2019. godine formiraju službu besplatne prave pomoći, kao i da odrede osobu koja odlučuje po zahtevima građana za besplatnu pravnu pomoć. Od 167 jedinica lokalne samouprave u Srbiji, 142 jedinice je odgovorilo na naša pitanja u pogledu primene ZBPP-a. Od tog broja, 99 opština je odgovorilo da neposredno pruža besplatnu pravnu pomoć građanima, od čega svega 38 ima formiranu posebnu službu, dok u 61 opštini besplatnu pravnu pomoć pružaju pojedinci zaposleni u opštinskoj/gradskoj upravi. U ovim jedinicama lokalne samouprave žrtve nasilja u porodici mogu dobiti oblike besplatne pravne pomoći i podrške koji su dostupni bez podnošenja formalnog zahteva, pa u odsustvu provere identiteta to mogu uraditi i anonimno putem telefona ili emaila. Svega 43 opštine su odgovorile da poseduju prostor pristupačan osobama sa invaliditetom. Odgovori takođe pokazuju da je samo 39 opština na neki način građane informisalo o mogućnosti ostvarivanja ovog prava tokom 2020. godine, te da je svega 12 opština obratilo posebnu pažnju na ranjive grupe (npr. zatvorenike i lica u ustanovama socijalnog staranja). Imajući ovo vidu da je ograničena informativna kampanja na nacionalnom nivou sprovedena još uoči početka primene Zakona 2019. godine, možemo zaključiti da većina građana ipak nije adekvatno informisana o ovoj mogućnosti.

Tamo gde nije organizovano neposredno pružanje besplatne pravne pomoći, građani se po odobrenom zahtevu rešenjem direktno upućuju na advokate. JUKOM-u su se obraćali pojedini građani navodeći da su usmeno odbijani

sa opravdanjem da opština nema para za advokate. Teško je odrediti da li je samo reč o sporadičnim slučajevima ili negativnoj pojavi šireg obima. Imajući u vidu to da Zakon nije adekvatno rešio finansiranje sistema besplatne pravne pomoći, razlog za neformiranje posebnih službi za pružanje ove usluge, odnosno eventualnu opstrukciju pristupa građana advokatima čiji rad sufinansira opština, može se objasniti upravo nedostatkom finansijskih sredstava. Ovaj problem konstatovan je i u izveštaju Ministarstva pravde za 2021. godinu: „*Najveći problem predstavlja to što određene jedinice lokalne samouprave nisu opredelile sredstva u budžetu za finansiranje pružalaca besplatne pravne pomoći koji se finansiraju 50% iz budžeta jedinice lokalne samouprave i 50% iz budžeta Republike Srbije*“⁵. Prema prikupljenim podacima većina jedinica lokalne samouprave nije ispunila svoju zakonsku obavezu da formira službu besplatne pravne pomoći (104), dok prema podacima iz Registra⁶ Ministarstva pravde 25 jedinica lokalne samouprave nije odredilo ni osobu zaduženju za odlučivanje po zahtevima građana za besplatnu pravnu pomoć.

NEPOSREDNO PRUŽANJE BESPLATNE PRAVE POMOĆI

5 Ministarstvo pravde RS, Izveštaj o sprovođenju zakona o Besplatnoj pravnoj pomoći, 2021 godine, Dostupno na: <https://mpravde.gov.rs/files/Godisnji%20izvestaj%20BPP%20mart%202021.pdf> pristupljeno: 9. 9. 2021. godine

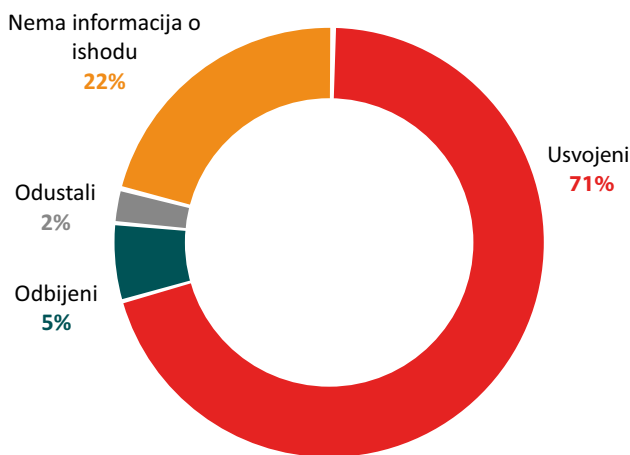
6 Ministarstvo pravde RS, Spisak registrovanih pružalaca besplatne pravne pomoći, Dostupno na: <https://www.mpravde.gov.rs/tekst/26370/spisak-registrovanih-pruzalaca-besplatne-pravne-pomoci-lokalne-samouprave-i-udruzenja.php>

2.2. Pravna pomoć – nasilje u porodici (pitanja i odgovori JLS)

Pitanje: **Koliko ste zahteva za besplatnu pravnu pomoć primili tokom 2020. godine na osnovu člana 4 st. 3 tač. 4 Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći (lice koje ostvaruje zaštitu od nasilja u porodici)?**

Od 142 opštine koliko je odgovorilo na pitanje, ukupan broj primljenih zahteva za besplatnu pravnu pomoć po ovom pravnom osnovu iznosio je 162 u 31 opštini. Čak 61 jedinica lokalne samouprave je odgovorila da nije imala zahteva za besplatnu pravnu pomoć po ovom osnovu. Ostale opštine nisu odgovorile na ovo pitanje. Od ukupnog broja podnetih zahteva usvojeno je 115 zahteva, 9 je odbijeno, tri tražioca je odustalo od zahteva. Kada se ovi brojevi saberu, ostaje 35 podnetih zahteva za koja nismo dobili odgovor da li je po njima odlučeno i na koji način.

ISHODI ZAHTEVA ZA BESPLATNU PRAVNU POMOĆ

Pitanje: **Da li ste od tražilaca tražili dodatne dokaze o ispunjenosti uslova za besplatnu pravnu pomoć?**

Na ovo pitanje 7 jedinica lokalne samouprave je odgovorilo da nije tražilo dodatne dokaze, dok je 5 jedinica lokalne samouprave odgovorilo da je tražilo dodatne dokaze. Ostale opštine nisu odgovorile na ovo pitanje. Iz odgovora je-

dinica lokalne samouprave ne može se izvući zaključak zbog čega na ovo pitanje nije odgovoreno. Postavlja se pitanje da li u evidenciji pružene besplatne pravne pomoći odnosno primljenih zahteva uopšte postoji ovaj podatak, odnosno da li se obraća pažnja na to po kom osnovu osoba ostvaruje besplatnu pravnu pomoć i da li se ovaj osnov adekvatno evidentira.

Pitanje: Da li ste o zahtevima odlučivali u roku od 3 dana (čl. 32 st. 2. ZBPP-a) ili u roku od 8 dana (član 32 st. 2. ZBPP-a)?

Objašnjenje pitanja:

Član 32 Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći propisuje dva roka za odlučivanje o zahtevima za besplatnu pravnu pomoć – opšti rok od 8 dana predviđen stavom 2 ovog člana Zakona i kraći rok od 3 dana predviđen stavom 3 ovog člana. Kraći rok je propisan za slučajeve kada postoji opasnost od nastanka nenadoknadi-ve štete po podnosioca zahteva ili ako bi istekao rok u kome on ima pravo na preduzimanje radnje u postupku. Budući da situacija nasilja u porodici često zahteva hitnu reakciju, pitali smo opštine kako su odlučivale u ovim slučajevima.

U roku od 3 dana odgovaralo je 22 opštine, dok je 16 opština odgovaralo u roku od 8 dana. Devet opština je u svom odgovoru navelo oba roka, dok ostale nisu odgovorile na ovo pitanje.

Pitanje: U koliko slučajeva ste korisnika uputili na advokata, u koliko na udruženje građana, a u koliko slučajeva ste sami pružili besplatnu pravnu pomoć? Koji oblici besplatne pravne pomoći su pruženi korisnicima koji ostvaruju zaštitu od nasilja u porodici?

Ukupan broj korisnika kojima je dodeljen advokat iznosio je 34. Jedinice lokalne samouprave su u 68 slučajeva same pružile besplatnu pravnu pomoć, dok ni jedna jedinica lokalne samouprave nije odgovorila da je uputila nekog korisnika besplatne pravne pomoći na udruženje građana. Budući da je ukupan broj usvojenih zahteva iznosio 115, a da je u 102 slučaja pružena pravna pomoć, za 13 slučajeva pravne pomoći ne znamo ko je bio pružalac.

Na drugi deo pitanja – koji oblici besplatne pravne pomoći se pružaju korisnicima koji ostvaruju zaštitu od nasilja u porodici odgovorilo je samo 6 jedinica lokalne samouprave. Samo jedna jedinica lokalne samouprave je odgovorila da se omogućava zastupanje pred sudom, dok su ostale odgovorile da se pružaju usmeni pravni saveti, pomoć u sastavljanju podnesaka, obaveštavanje centra za socijalni rad, pisanje krivičnih prijava i upućivanje na udruženja.

Pitanje: Koliko je tokom 2020. godine usvojeno, a koliko odbijeno zahteva oštećenih u krivičnom postupku? O kojim krivičnim delima je reč?

Ukupan broj odobrenih zahteva za besplatnu pravnu pomoć oštećenima u krivičnom postupku iznosio je 96 u 12 jedinica lokalne samouprave. Broj odbi-

jen zahteva oštećenima, prema odgovorima jedinica lokalne samouprave iznosio je nula. U 26 slučajeva radilo se o krivičnom delu nasilje u porodici, u tri slučaja se radilo o krivičnom delu nedavanja izdržavanja, u jednom slučaju o prevari i u jednom slučaju o napadu na službeno lice u vršenju dužnosti (zaposlenog MUP-a). Za ostala krivična dela nismo dobili odgovor na pitanje o kojim krivičnim delima se radi.

2.3. Analiza odgovora jedinica lokalne samouprave i nedostaci uočeni u praksi

2.3.1. Statistički podaci o BPP u slučajevima nasilja u porodici

Nekonzistentnost odgovora jedinica lokalne samouprave, „ćutanje“ u odgovorima na pojedina pitanja i manjkavosti u evidenciji nas nažalost sprečavaju da izvučemo konkretne zaključke kada se radi o slučajevima pružene besplatne pravne pomoći. Dodatan problem predstavlja i činjenica da u Pravilnikom o načinu vođenja evidencije organa uprave jedinice lokalne samouprave o zahtevima za odobravanje besplatne pravne pomoći i besplatne pravne podrške nije predviđena obaveza razvrstavanja tražilaca besplatne pravne pomoći po polu⁷, pa samo posredno možemo zaključivati o korisnicama besplatne pravne pomoći.

Činjenica da su jedinice lokalne samouprave odgovarale da su u određenim slučajevima i pored toga što je besplatna pravna pomoć tražena zbog zaštite od nasilja u porodici kao posebnog osnova koji ne zahteva da se ispuni imovinski cenzus, tražile i dodatne dokaze, upućuje nas na zaključak da postoji suštinsko nerazumevanje ove zakonske garancije od strane onih koji primenjuju zakon.

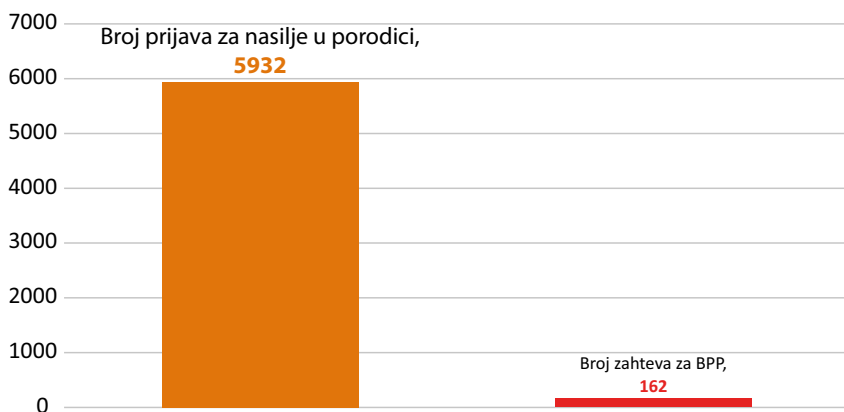
Nepotpune odgovore dobili smo i na pitanje o roku u kom se odlučivalo o zahtevu za pružanje besplatne pravne pomoći žrtvama nasilja. Čini se da je jedan deo opština razumeo problematiku nasilja u porodici i potrebu da se u hitnom roku odluči o ovim zahtevima, dok je drugi deo naveo oba roka, iz čega sledi da u svakom pojedinačnom slučaju procenjuju hitnost postupanja. Na ovaj način posredno je procena rizika odnosno hitnosti situacije prepuštena licu koje odlučuje o zahtevu za besplatnu pravnu pomoć, a koje je prema zahtevima predviđenim zakonom, diplomirani pravnik sa minimumom tri godine iskustva i završenom obukom za primenu Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći. Premda ima završeni pravni fakultet i određeno iskustvo, lice koje odlučuje o zahtevu za

7 Ministarstvo pravde RS, Pravilnik o načinu vođenja evidencije organa uprave jedinice lokalne samouprave o zahtevima za odobravanje besplatne pravne pomoći i besplatne pravne podrške Dostupno na: <https://www.mpravde.gov.rs/files/Pravilnik%20o%20evenciji%20organa%20uprave.pdf>

besplatnu pravnu pomoć ne mora uopšte imati iskustvo iz oblasti nasilja prema ženama ili nasilja u porodici i može biti nestručno za ovakvu vrstu procene.

Ako uzmemo u obzir činjenicu da je prema podacima Republičkog zavoda za statistiku⁸ u toku 2020. godine prijavljeno 5932 slučajeva nasilja u porodici a da je pravna pomoć prema podacima dobijenim od jedinica lokalne samouprave besplatna pravna pomoć zahtevana u 162 slučaja, dolazimo do toga da je udeo zahteva u odnosu na ukupan broj podnetih prijava za nasilje u porodici zanemarljivih 3%. Ovdje treba uzeti u obzir i činjenicu da se pod nasiljem u porodici u smislu Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći smatraju svi oblici zaštite uključujući i zaštitu u parničnom postupku u skladu sa Porodičnim zakonom. Naročito je bitan podatak da su jedinice lokalne samouprave samo za 26 slučajeva eksplicitno navele da je pravna pomoć pružena oštećenima u krivičnom postupku koji se vodio povodom krivičnog dela nasilja u porodici.

ODNOS PRIJAVA ZA NASILJE U PORODICI I BROJ ZAHTEVA ZA BESPLATNU PRAVNU POMOĆ

Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku, osuđenih punoletnih učinilaca krivičnog dela nasilje u porodici u toku 2020. godine bilo je 2337 što je manje od polovine u odnosu na prijavljene učinioce krivičnih dela. Podatak treba shvatiti iz ugla trajanja krivičnog postupka i činjenice da nisu svi postupci okončani u toku godine u kojoj su dela prijavljena. Međutim i kada se ove okolnosti uzmu u obzir, ostaje jasno da se veliki broj krivičnih prijava za nasilje u porodici odbacuje, što je vidljivo i iz prakse

8 Republički zavod za statistiku, Punoletni učinioци krivičnih dela u Republici Srbiji, 2020., Statistika pravosuđa. broj 195 god. LXXI, 14.07.2021., Dostupno na: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2021/Pdf/G20211195.pdf>

Komiteta pravnik za ljudska prava u pružanju besplatne pravne pomoći. Rešenje o odbačaju krivične prijave se retko dostavlja strankama, već samo skraćeno obaveštenje, pa oštećene često budu uskraćene za obrazloženje zašto je krivična prijava odbačena i prinuđene da zaštitu ostvaruju u parničnom postupku o svom trošku.

2.3.2. Oblici BPP pružene u slučajevima nasilja u porodici

Mali broj slučajeva u kojima je osobama koje su tražile besplatnu pravnu pomoć po osnovu nasilja u porodici određen advokat (34) u odnosu na ukupan broj zahteva (162) i značajno veći broj pružene pravne pomoći u okviru jedinice lokalne samouprave (68) govori nam o potencijalnom problemu finansiranja pravne pomoći od strane jedinica lokalne samouprave, iako razloge za ovako mali broj slučajeva u kojima je dodeljen advokat možemo samo da pretpostavimo. Ako uzmemo u obzir da je samo 23 jedinice lokalne samouprave potvrdilo da ima zaposlene diplomirane pravnike sa položenim pravosudnim ispitom, može se izvući zaključak da se pravna pomoć pružena od strane jedinice lokalne samouprave uglavnom ogleda u pružanju pravnih saveta i pomoći pri sastavljanju podnesaka, a žene koje traže zaštitu od nasilja u porodici su nakon ove vrste pomoći, prinuđene da se same zastupaju na sudu. Ovakav zaključak potvrđuje nam i činjenica da je samo jedna jedinica lokalne samouprave potvrdila da omogućava zastupanje na sudu. Ovakva praksa u izuzetno nepovoljan položaj stavlja žene slabijeg obrazovanja koje nisu u mogućnosti da razumeju u potpunosti sudski postupak i može značajno demotivisati osobu koja traži zaštitu da nastavi sa postupkom. Ako se uzme u obzir i specifičan psihološki odnos žrtve prema samom delu i učiniocu, kao i trauma od doživljenog nasilja, nevezano za obrazovanje same žrtve, očekivanje da žrtva nasilja u porodici samu sebe zastupa pred sudom uz asistenciju jedinice lokalne samouprave u sastavljanju podneska značajno obešmišlja pravo na besplatnu pravnu pomoć i njegovu svrhu.

2.3.3. Pravo na BPP u odnosu na oštećene i okrivljene u krivičnim postupcima

Posebno je problematičan deo odgovora jedinica lokalne samouprave koji se odnosi na pravnu pomoć pruženu oštećenima u krivičnom postupku. Za 65 slučajeva kada je navodno pružena besplatna pravna pomoć oštećenima ne znamo koje krivično delo je bilo u pitanju. Zbog ovakvih manjkavosti u odgovorima nismo u mogućnosti da zaključimo koji slučajevi rodno zasnovanog nasilja su dobili besplatnu pravnu pomoć i da li ih je uopšte, osim nasilja u porodici, bilo. Ono što je poznato iz prakse advokatica koje čine pravni tim Komiteta pravnik za ljudska prava jeste da su pojedine opštine odobravale besplatnu pravnu pomoć osumnjičenima za seksualne delikte, iako je pravo na besplatnog branioca regulisano Za-

konikom o krivičnom postupku (pravo siromašnog). Zaista, kada se pogleda sam tekst Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, on nigde ne isključuje svoju primenu za osumnjičene i okrivljene u krivičnom postupku, iako je pravo na odbranu i besplatnog punomoćnika vrlo detaljno regulisano Zakonikom o krivičnom postupku. Sam zakon sadrži odredbu kojom definiše svoj opseg: „Ovaj zakon primenjuje se na korisnike besplatne pravne pomoći koji pravo na besplatnu pravnu pomoć nisu ostvarili prema drugim zakonima⁹“, ali ovakvo regulisanje ne isključuje mogućnost da ukoliko pravna pomoć nije ostvarena po osnovu Zakonika o krivičnom postupku bude ostvarena po osnovu Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći.

Iz ovakvog stanja stvari sledi da okrivljeni ima značajno širi krug prava na pravnu pomoć od oštećenog. Pored slučajeva obavezne odbrane propisanih Zakonikom o krivičnom postupku Srbije¹⁰, okrivljeni ima pravo i na odbranu siromašnog¹¹ i na besplatnu pravnu pomoć predviđenu Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći. Sa druge strane, Zakonik o krivičnom postupku poznaje i postavljenog punomoćnika za oštećenog, ali se to odnosi samo na slučajeve kada je oštećeni tužilac u krivičnom postupku i kada se za delo za koje se vodi postupak može izreći kazna preko pet godina zatvora¹², što obuhvata zanemarljiv broj slučajeva u praksi. **O činjenici da se nije mnogo razmišljalo o položaju oštećenih u krivičnim postupcima prilikom izrade zakona i podzakonskih akata govori i to da Uredba o tarifi za pružanje besplatne pravne pomoći uopšte ne predviđa naknadu za zastupanje oštećenih u krivičnom postupku, već samo troškove odbrane okrivljenih¹³.**

Dodatni problem predstavlja i potreba za usaglašavanjem procesnih zakona sa Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći koja predstavlja i obavezu Srbije prema Akcionom planu za poglavlje 23. Izmene su neophodne u Zakonu o parničnom postupku, kao i Zakonika o krivičnom postupku. Pored usaglašavanja

9 Čl. 1 st 2. Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći

10 Čl. 74 Zakonika o krivičnom postupku Srbije (“Sl. glasnik RS”, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - odluka US i 62/2021 - odluka US)

11 Čl. 77 74 Zakonika o krivičnom postupku Srbije (“Sl. glasnik RS”, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - odluka US i 62/2021 - odluka US) „Okrivljenom koji prema svom imovinskom stanju ne može da plati nagradu i troškove branioca, postaviće se na njegov zahtev branilac iako ne postoje razlozi za obaveznu odbranu, ako se krivični postupak vodi za krivično delo za koje se može izreći kazna zatvora preko tri godine ili ako to nalažu razlozi pravičnosti. U tom slučaju, troškovi odbrane padaju na teret budžetskih sredstava suda“.

12 Čl. 59 *ibid.*

13 Uredba o tarifi za pružanje besplatne pravne pomoći “Službeni glasnik RS”, broj 74 od 18. oktobra 2019. Dostupno na: <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/uredba/2019/74/4>

odredbi o dodeljivanju punomoćnika, neophodno je odrediti i zastoj rokova do odluke o besplatnoj pravnoj pomoći, kao i izmene Zakona o sudskim taksama, kako bi se korisnici besplatne pravne pomoći oslobodili od plaćanja sudskih taksi.

Za veliki deo slučajeva rodno zasnovanog nasilja nemamo gotovo nikakve podatke – u oskudnim odgovorima dobijenim od jedinica lokalne samouprave kada su oštećeni krivičnim delom u pitanju nema seksualnih delikata, dela porede ravnopravnosti, proganjanja, rodoskrvnuća, itd. Poređenja radi, prema podacima Republičkog zavoda za statistiku¹⁴, u toku 2020. godine prijavljeno je 411 slučajeva dela koja spadaju u dela protiv polne slobode i ni jedno se nije našlo u odgovorima jedinica lokalnih samouprava kada je pružena besplatna pravna pomoć u pitanju.

2.3.4. Pružaoci BPP pri jedinicama lokalne samouprave

U praksi pružanja besplatne pravne pomoći ženama koje su se javljale Komitetu pravnika za ljudska prava otvorio se i problem broja zaposlenih u jedinicama lokalne samouprave koji rade na obradi zahteva i pružanju besplatne pravne pomoći. Veliki broj opština kojima smo poslali pitanja nije odgovorio na pitanje koliko ima zaposlenih na pružanju besplatne pravne pomoći, a samo 23 opštine nam je potvrdilo da ima zaposlene diplomirane pravnike sa položenim pravosudnim ispitom. Bez obzira na velike razlike u broju stanovnika, većina jedinica lokalne samouprave koje su nam odgovorile imaju jednog ili dvoje zaposlenih pravnika. Od čak 50 jedinica lokalne samouprave dobili smo odgovor da osoba koja odlučuje o zahtevima za besplatnu pravnu pomoć ne radi isključivo na tim poslovima, već ima i druga zaduženja.

Zbog ovakvog stanja stvari, stranke su se javljale Jukomu sa problemom da su pokušale da ostvare pravnu pomoć u jedinici lokalne samouprave, ali su vraćene, jer zaposleni koji radi na prijemu i obradi ovih zahteva nije tu – na bolovanju je ili na godišnjem odmoru, a jedinica lokalne samouprave nije obezbedila zamenu. Jedna stranka je navela da joj zbog epidemije COVID-19 nije omogućeno ni da uđe u zgradu opštine i potraži informaciju. Iako je čak 90 opština odgovorilo da je formular za besplatnu pravnu pomoć dostupan u zgradi opštine, u praksi je čak i ovde uočen problem.

14 Republički zavod za statistiku, Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2020., Statistika pravosuđa., broj 195 • god. LXXI, 14.07.2021., Dostupno na: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2021/Pdf/G20211195.pdf>

3

3. NEVLADINE ORGANIZACIJE KAO PRUŽAOCI BESPLATNE PRAVNE POMOĆI

Od 22 udruženja koja su registrovana u registru Ministarstva pravde za pružanje besplatne pravne pomoći svega pet udruženja ima u opisu usluge navedena ženska prava i rodnu ravnopravnost, dok 14 organizacija pruža pravnu pomoć u širim oblastima – ljudska prava, zaštita od diskriminacije, zaštita ranjivih društvenih grupa. Kontroverze koje su pratile javnu raspravu prilikom donošenja Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, otvoreni napadi iz pojedinih advokatskih komora, kao i kampanja usmerena protiv civilnog sektora u Srbiji izazvali su uzdržanost pojedinih udruženja građana da nastave sa radom na pružanju besplatne pravne pomoći. U praksi, Komitetu pravnika za ljudska prava - YUCOM poverilo se nekoliko udruženja da su prestali sa ovom vrstom pružanja pravne usluge jer nisu bili sigurni u pogledu tumačenja zakona i nisu želeli da rizikuju prekršajno kažnjavanje ili disciplinske postupke u nadležnim advokatskim komorama. Ovo je naročito problematično u manjim sredinama u unutrašnjosti, posebno za manje specijalizovane organizacije koje pružaju pomoć ženama žrtvama nasilja, gde je veoma velika uloga pravne pomoći i podrške nevladinih organizacija usled nedovoljno pružalaca ove usluge. Pojedine organizacije koje su inače poznate kao dugogodišnji pružaoci besplatne pravne pomoći odbile su da se registruju, iako su nastavile sa pružanjem ove usluge, smatrajući da nemaju obavezu registracije budući da ne potražuju sredstva iz budžeta za ovu uslugu. U trenutku pisanja ovog izveštaja nije poznato da je neka od organizacija koje su neregistrovani pružaoci besplatne pravne pomoći bila prekršajno procesuirana zbog pružanja besplatne pravne pomoći.

4

4. BESPLATNA PRAVNA POMOĆ I NASILJE NAD ŽENAMA ZA VREME VANREDNOG STANJA I EPIDEMIJE COVID-19

Epidemija COVID-19 u fokus je stavila pitanja javnog zdravlja i širenja zarazne bolesti, ali je država prilikom odlučivanja o merama zaštite stanovništva od zaraznih bolesti morala da uzme u obzir posebno ranjive grupe, naročito žene žrtve nasilja. Veoma restriktivne mere koje su regulisale pravo na kretanje, proglašenje vanrednog stanja, zabrana kretanja koja je trajala i do 4 dana u toku vanrednog stanja prouzrokovale su strah i nesigurnost kod velikog dela stanovništva, a naročito kod žena žrtava nasilja. Tačan broj slučajeva nasilja u porodici u 2020. godini, kao ni za vreme vanrednog stanja nije poznat. Prema podacima koje je izneo direktor policije u aprilu 2020. godine za vreme trajanja vanrednog stanja, broj prijava za nasilje u porodici smanjen je za 46%¹⁵. Iako je izmenjena organizacija rada pravosuđa, u postupcima za nasilje u porodici nije bilo promena i ovi postupci su tretirani kao hitni. **Budući da su sudovi i tužilaštva postupali samo u hitnim predmetima, lica koja su bila žrtve drugih krivičnih dela (dela koja ne predstavljaju nasilje u porodici ili krivična dela u kojima osumnjičenom nije određen pritvor) morala su da sačekaju sudsku zaštitu svojih**

15 <https://www.blic.rs/vesti/hronika/trpe-nasilje-ali-ne-smeju-da-prijave-strucnjaci-smatraju-da-je-tokom-vanrednog-stanja/99f4g6j> pristupljeno 9.9. 2021. godine

prava nakon isteka vanrednog stanja¹⁶. Prema izveštaju Autonomnog ženskog centra kao specijalizovane organizacije za pomoć i podršku ženama žrtvama nasilja iz aprila 2020. godine, broj poziva SOS telefona je povećan: „Podaci pokazuju da se **u ovih mesec dana javilo 3 puta više žena nego u uobičajenim okolnostima**, pri čemu dodatno treba imati u vidu da je, zbog organizacije posla, SOS telefon dostupan samo u prepodnevnoj smeni¹⁷“. Odbor za ljudska prava Vranje i Udruženje Romkinja Osvit iz Niša u aprilu 2020. godine uputile su inicijativu Vladi Srbije da se izmenama podzakonskih akata koji regulišu zabranu kretanja za vreme vanrednog stanja omogući ženama koje su u stanju akutnog nasilja da neometano napuste dom u toku trajanja zabrane kretanja kao i da se obezbedi urgentan smeštaj žena, devojaka i dece sa iskustvom nasilja u sigurne kuće u periodu od prijave nasilja dok čekaju rezultate testa ili uzimanje uzoraka radi testiranja na COVID-19¹⁸. Ova inicijativa usledila je nakon preporuke Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja da se u ustanove socijalne zaštite smeštaju isključivo lica koja poseduju zdravstvenu dokumentaciju da nisu zaražena virusom SARS-Cov-2¹⁹. Ovaj apel Vlada Republike Srbije nije usvojila, pa su žene sa iskustvom nasilja ostale u riziku od prekršajnog kažnjavanja u slučaju kršenja zabrane kretanja.

Za vreme vanrednog stanja jedinice lokalne samouprave pružale su besplatnu pravnu pomoć putem elektronske komunikacije sa strankama. Iako je na ovaj način ispunjen minimum standarda za pružanje besplatne pravne pomoći tokom vanrednog stanja, može se postaviti pitanje dostupnosti pravne zaštite kod ekonomski najugroženijih građanki i građana koji nisu imali pristup internetu. Prema saopštenju Ministarstva pravde iz avgusta 2020. godine od početka 2020. godine do avgusta 2020. godine izrečeno je 11 000 mera zaštite od nasilja u porodici, a 15 žena je izgubilo život u prvih 8 meseci 2020. godine u porodičnom

16 Analiza izmene pravnog okvira tokom epidemije COVID-19 i uticaj na ostvarivanje ljudskih prava u Republici Srbiji, Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM, Beograd 2020.

https://www.yucom.org.rs/wp-content/uploads/2020/11/Yucom_Covid_layout_SRP_all-1.pdf, pristupljeno: 9. 9. 2021. godine

17 Autonomni ženski centar, Saopštenje za javnost: Zaštita i podrška ženama žrtvama nasilja tokom prvih mesec dana vanrednog stanja, <https://www.womenngo.org.rs/vesti/1576-saopstenje-za-javnost-zastita-i-podrska-zenama-zrtvama-nasilja-tokom-prvih-mesec-dana-vanrednog-stanja>, pristupljeno: 9. 9. 2021. godine

18 Odbor za ljudska prava Vranje i Udruženje Romkinja Osvit, Predlog Vladi Srbije za izmenu Uredbe o zabrani kretanja i smeštaju žrtava nasilja u Sigurne kuće, <http://hrcvr.org/predlog-vladi-srbije-za-izmenu-uredbe-o-zabrani-kretanja-i-smestaju-zrtava-nasilja-u-sigurne-kuce/>, pristupljeno: 9. 9. 2021. godine

19 Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, Instrukcija Ustanovi socijalne zaštite za smeštaj korisnika, Beograd 12.03.2020 <https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/vanredno-stanje/2020.03.12.%20Instrukcija%20003.pdf>, pristupljeno: 9. 9. 2021. godine

nasilju²⁰. Do decembra 2020. godine broj ubijenih žena povećan je na 22 žene koje su izgubile život u porodičnom nasilju²¹. O ostalim oblicima nasilja prema ženama, nažalost, nemamo zvanične podatke.

Ono što je poznato iz prakse Komiteta pravnik za ljudska prava jeste da inspekcija Ministarstva zdravlja nije vodila računa prilikom izricanja mere obavezne izolacije u kućnim uslovima o tome da li je lice kome se mera izriče osuđeni učinilac nasilja u porodici ili žrtva nasilja. Ovaj podatak nije uopšte uziman u obzir kada se odlučivalo o merama, niti je razmatrana mogućnost alternativnog smeštaja za žrtve ili učinioce nasilja kojima je izrečena mera obavezne izolacije u kućnim uslovima. Takođe je bilo slučajeva, u okviru suđenja za vreme vanrednog stanja koje su predstavnici Jukoma posmatrali putem skajpa, da je osuđivanim nasilnicima u porodici izrican kućni zatvor kao sankcija u slučaju krivičnog dela nepostupanje po zdravstvenim propisima za vreme epidemije iz čl. 248 KZ-a i da okolnost postojanja rizika od ponovljenog nasilja nije uzimana u obzir prilikom izricanja sankcije.

20 https://www.rtv.rs/sr_lat/drustvo/u-2020-11.000-slucajeva-porodicnog-nasilja-ubijeno-15-zena_1153692.html pristupljeno 9. 9. 2021. godine

21 Srbija i nasilje nad ženama: Od početka 2020. ubijene 22 žene, Blic, 06.12.2020
<https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-55208847> pristupljeno 9. 9. 2021. godine pristupljeno: 9. 9. 2021. godine

5

5. ZAKLJUČAK

Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći nije adekvatno prepoznao rodno zasnovano nasilje kao problem u kome je neophodno obezbediti besplatnu pravnu pomoć i podršku svim žrtvama bez diskriminacije. Specifičnost ovog oblika nasilja koje nesrazmerno i prevashodno pogađa žene prepoznata je samo u slučajevima nasilja u porodici. U svim ostalim slučajevima, žrtve su primorane da u komplikovanom postupku dokazuju ispunjenost imovinskog uslova i izlažu se dodatnoj viktimizaciji koja se ogleda u obilaženju opštinskih šaltera, objašnjavanju problema i popunjavanju ni malo jednostavnog formulara.

Na ovaj način Srbija nije odgovorila obavezama propisanim Konvencijom Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici koja članom 12 propisuje:

„1) Strane se obavezuju da preduzmu neophodne mere u promociji promena društvenih i kulturnih obrazaca ponašanja žena i muškaraca s ciljem iskorenjivanja predrasuda, običaja, tradicije i drugih praksi, koje se zasnivaju na ideji inferiornosti žena, odnosno na stereotipnim ulogama žena i muškaraca. 2) Strane se obavezuju da preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mere u prevenciji svih oblika nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom i sprovedenim od svakog fizičkog, odnosno pravnog lica. 3) Sve mere preduzete u skladu sa čl. 12.–17. ove konvencije moraju da obuhvate i odgovaraju specifičnim potrebama lica ugroženih određenim okolnostima i postave u središte ljudska prava svih žrtava”.

Zakon nije dovoljno prepoznao udruženja građana kao pružaoce besplatne pravne pomoći, naročito kada su u pitanju ženske organizacije i organizacije koje se bave specifično slučajevima rodno zasnovanog nasilja koje imaju dugogodišnje iskustvo u ovim oblastima. Ovakvo postupanje države direktno je suprotno odredbama Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici koja propisuje članom 9:

„Strane prepoznaju, podstiču i podržavaju rad relevantnih udruženja građana i organizacija civilnog društva u borbi protiv nasilja nad ženama i uspostavljaju delotvornu saradnju sa tim organizacijama na svim nivoima“.

Zbog toga je neophodno doneti Izmene i dopune Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći koje bi:

- Omogućile da besplatnu pravnu pomoć dobiju sve žrtve rodno zasnovanog nasilja bez obzira na imovinski cenzus;
- Prepoznale nevladine organizacije odnosno udruženja građana kao ravnopravne pružaoce besplatne pravne pomoći pod uslovima koji važe za sve pružaoce pravne pomoći propisane procesnim zakonima Republike Srbije;
- Odgovarajućim podzakonskim aktom izmeniti obrazac formulara koji se podnosi prilikom podnošenja zahteva za besplatnu pravnu pomoć kako bi bio razumljiv širem krugu korisnika.

Mali broj zahteva za besplatnu pravnu pomoć u odnosu na broj prijavljenih krivičnih dela govori nam i o tome da nije sprovedena adekvatna kampanja kojom bi se žene informisale da mogu da se obrate za besplatnu pravnu pomoć opštini na kojoj imaju prebivalište. Ovakvo nepostupanje republičke i lokalne uprave suprotno je odredbama čl. 13 odredbama Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici koji propisuje:

„1) Strane se obavezuju da, redovno i na svim nivoima, propagiraju, odnosno sprovode kampanje ili programe podizanja svesti u javnosti o različitim manifestacijama svih vidova nasilja obuhvaćenih Konvencijom, njihovim posledicama po decu i potrebe da se takvo nasilje spreči u saradnji sa: državnim institucijama za ljudska prava i telima za ravnopravnost, civilnim društvom i nevladinim organizacijama, posebno ženskim, kad god je to potrebno, a sve s ciljem podizanja svesti i razumevanja šire javnosti. 2) Strane obezbeđuju širenje informacija u opštoj javnosti o raspoloživim merama za sprečavanje dela nasilja obuhvaćenih Konvencijom.“

Zbog ovakvog stanja stvari, neophodno je sprovesti adekvatnu kampanju kako na republičkom, tako i na nivou svake jedinice lokalne samouprave posebno, koja bi informisala širu javnost o pravima garantovanim Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći.

Manjkavosti u načinu na koji jedinice lokalne samouprave vode evidenciju pružene besplatne pravne pomoći značajno otežavaju da se dođe do podataka pružene besplatne pravne pomoći žrtvama rodno zasnovanog nasilja.

Na ovaj način Srbija nije ispunila obaveze predviđene Konvencijom Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, konkretno članom 11 koji propisuje:

„1) U svrhu primene ove konvencije, strane preduzimaju sledeće:

a) prikupljaju relevantne statističke podatke u redovnim vremenskim razmacima o slučajevima svih vidova nasilja obuhvaćenih Konvencijom;

b) podržavaju istraživanja na terenu svih vidova nasilja obuhvaćenih Konvencijom radi: proučavanja osnovnih uzroka i posledica, učestalosti i stope osuda, kao i efikasnosti mera, koje se preduzimaju u primeni ove konvencije.

2) Strane nastoje da sprovedu ankete među stanovništvom u redovnim vremenskim razmacima radi procene preovlađujućeg stanja i trendova svih oblika nasilja obuhvaćenih Konvencijom.

3) Strane se obavezuju da dostave stručnoj grupi iz člana 66. ove konvencije prikupljene podatke u skladu sa ovim članom s ciljem podsticanja međunarodne saradnje i omogućavanja međunarodnog pregleda i upoređivanja.

4) Strane obezbeđuju da prikupljeni podaci u skladu sa ovim članom budu dostupni javnosti“.

Kako bi se nadoknadio ovaj propust neophodno je izmeniti Pravilnik o načinu vođenja evidencije organa uprave jedinice lokalne samouprave o zahtevima za odobravanje besplatne pravne pomoći i besplatne pravne podrške na taj način da se omogući jasan uvid u zahtevanu i pruženu besplatnu pravnu pomoć, a naročito razvrstavanje pravne pomoći po polu, kao i vrsti problema, kako bi se mogli identifikovati slučajevi rodno zasnovanog nasilja i napravila relevantna statistika pružene pravne pomoći u ovim slučajevima.

Neophodno je obezbediti alternativne načine prijavljivanja nasilja prema ženama i nasilja u porodici u slučaju pogošanja epidemiološke situacije i ponovnog uvođenja mera zabrane kretanja. Dodatno je neophodno uspostaviti koordinaciju između različitih državnih organa (Ministarstva zdravlja, Ministarstva pravde, Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja) kako bi se u slučaju izricanja mera obavezne izolacije u kućnim uslovima vodilo računa da li se mera izriče osobi koja je žrtva porodičnog nasilja ili lice kome su izricane mere zaštite od nasilja u porodici i obezbedi alternativan smeštaj za osobu u obaveznoj izolaciji koja je u riziku od nasilja u porodici.

Dizajn
Ivana Zoranović

Tiraž
100

ISBN-978-86-83209-99-6

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

364.63-055.2

347.921.8:343.62-055.2:(497.11)

ВАСИЋ, Милена, 1985-

Pravo na besplatnu pravnu pomoć žrtvama rodno zasnovanog nasilja u Srbiji u toku 2020. godine / autori Milena Vasić, Milan Filipović. - Beograd : Komitet pravника za ljudska prava – YUCOM, 2021 ([Beograd] : Dosije studio). – 35 str. : graf. prikazi, tabele ; 22 cm

“Ova publikacija je nastala u okviru projekata ‘Jačanje pristupa pravdi za žrtve nasilja nad ženama ...’ --> kolofon. –
Tiraž 100. – Napomene i bibliografske reference uz tekst.

ISBN 978-86-83209-99-6

1. Филиповић, Милан, 1984- [аутор]

а) Жртве насиља -- Жене -- Правна заштита -- Србија б)
Правна помоћ неуким странкама -- Србија

COBISS.SR-ID 46965513

ISBN-978-86-83209-99-6

YUCOM

Komiteš pravnika
za ljudska prava

PRAVO NA

**BESPLATNU PRAVNU POMOĆ
ŽRTAVA RODNO ZASNOVANOG
NASILJA**

U SRBIJI U TOKU
2020. GODINE